

הוריות ו ADDENDUM

משה שווערד

א. מהרש"א [חדושי הלכות] מסכת הוריות דף ה עמוד ב

גמ' יכול נאכלת חטאת ללוים ת"ל כו' כל חטאת נמי אינו נאכל ללוים אלא לזכרי כהונה [1] ואפשר דנקט לויים דהיינו כהנים שנקראו בכ"ד מקומות לויים [2] א"נ הלויים היו מביאין חטאת זה כשנתקדשו ואפשר שהיו אז ראויים לאוכלו ודו"ק:

ב. באר שבע מסכת הוריות דף ה עמוד ב

שני לעולה מה עולה לא נאכלת אף חטאת לא נאכלת. פירוש אף על גב דמדינה היא נאכלת שהרי חטאת זו חיצונה היא, אלא הוראת שעה היתה מה שנשרפה ולא נאכלת. והטעם שהורו לשרוף אותו לפי שפר זה היו מביאין לכפר על הבכורות שעבדו עבודה זרה כדברי רבי משה הדרשן (ע' רש"י במדבר ח, ז), ואף על פי שהיה מן הראוי שיביאו שער לחטאת שהוא קרבן העבודה זרה ולא פר בן בקר, גם זה הוראת שעה הוא כדפירש רש"י בחומש בפרשת בהעלותך (במדבר ח, ז):

ג. ספר מגן גבורים על מסכת הוריות דף ו/א

בש"ס ולר"ש נמי משכחת לה דחטאו י"א שבטים וכו'. קשה דהא אמרינן לעיל (דף ג' ע"א) ובהוראה הלך אחר רוב יושבי א"י, ומייתי לה מקרא דקהל גדול מלבוא חמת דבני ח"ל לא איקרו קהל, ומינה דשבט שהיה בח"ל פטורין, ובימי צדקיה לא היו בירושלים אלא שבט יהודה ובנימין, דעשרת השבטים כבר גלו בימי חזקיה. [1] הניחא למ"ד ירמיה התזירן ומלך עליהם יאשיה, אלא למ"ד דעדיין לא חזרו קשה. [2] וי"ל דמ"מ אישתור מינייהו אותם שהיו יושבים ביהודה ובנימין, ואע"ג דרובם גלו, לית לן בה, דהא אמרת דבני ח"ל אינם מן המניין, ואותם שנשארו מכל שבט ושבט הרי הם חלוקים לעצמם, וכל שבט ושבט מהם קרוי קהל ומחייבי, דחיובא בקהל תלייה רחמנא:

ד. מרומי שדה מסכת הוריות דף ו עמוד א

א"נ דחטאו שבעה שבטים. ה"ה דהוי מצי לומר שהיה שבט אחד ורובו של ישראל, אלא שזה קשה לומר שידעו דרובו של ישראל היו, משו"ה אמר שהיה בזה שבעה שבטים:

ה. מרומי שדה מסכת הוריות דף ו עמוד א

כגון דחטאו והדר חטאו והדר חטאו עד תריסר זימני כו'. קשה לפרש דמיירי בע"ז, וכי אפשר דמחייבי קרבנות לפי סך השתחוואות או העלמות היו מחלקות. [1] וצ"ל דשבו וחזרו וחטאו, וזה דוחק. [2] ויותר נראה דלר"מ באמת על חטאים אחרים וידוע להם שחטאו בי"ב עבירות ח"כ, והיינו כר' יוסי לפי דברינן שהיו חטאות חצוניות. ועפ"ז יובן מש"כ התוס' בתמורה שם, דהא דקאמר על ע"ז אתי לר"י ולר"ש ולא לר"מ. ותמהו מהרש"א ובבאר שבע ע"ז, ולדברינו מיושב שפיר. ולא תקשה הא על שארי ח"כ מביאים פר לחטאת, הל"ק שהרי באמת לא היה בהוראת ב"ד, אלא דנו אותם כשגגת מעשה, והשעיר מכפר על הציבור כמו שעירי מוספין על חטא טומאת מקדש וקדשיו. ואם שלא נזכר בצבור קרבן חובה כזו, מכ"מ לא יפלא שעשו בהוראת שעה דוגמא דמוספין: [3] ונראה עוד, דהא דכתיב בחזקיהו המלך דבה"י ב' כ"ט שהביא שבעה שעירי חטאת, והתם כתיב בפירוש שהיו על מזבח החיצון, שהרי כתיב בעולות ובחטאת המזבחה סתם, וגם לא נזכר הבאה לפנים להזיות הפרכת. אלא היו שעירים במזבח החיצון,

וע"כ לא היו בשביל ע"ז לכו"ע. ותו דחשבון שבעה לר"י ולר"מ לא אתי שפיר אם לא נימא ג"כ דחטאו וחזרו וחסטאו, והרי לא נזכר כלל. אלא ודאי היה בשביל עונות הצבור ובהוראת שעה דומיא דמוספי צבור:

ו. תוספות על תמורה דף טו/ב

והא הכא דאיכא מתו בעליה וקרבה. והקשה הרשב"א מה ענין זה למתו בעליה דכולי הש"ס דמיירי שהפריש החטאת ומתו בעליה אחר כך אבל הכא הרי לא הפרישו שום דבר ואומר רבינו נתנאל דאי בלא הפריש מצי להקריב אלמא יש כפרה למתים וא"כ כל שכן דהיכא שהפריש ואח"כ מתו בעליה דראוי להקריב וכן משמע בפ"ק דהוריות (דף ו.) דאמר והא אית כפרה למתים דמייתא להא שמעתא דהכא משמע דאי יש כפרה למתים על הבנים להקריב בשבילם וכ"ש אם הפריש ואח"כ מתו דעל הבנים להקריב:

ז. שו"ת אגרות משה קדשים וטהרות חלק א סימן כד

בסוגיא דאין צבור מתים בהוריות דף ו' ותמורה דף ט"ו התמוהים מאד י"ג אייר תרצ"ג, ליובאן. מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם מוה"ר שמעון טרעבניק שליט"א. במה שהעיר ידידי בסוגיא דהוריות דף ו' עיינתי והנה כל הסוגיא תמוה מאד חדא על מה שדחה מי דמי שעיר ר"ח דלמא לא מייתי מצבור איך אפשר הדבר דבמשך השנה לא מת איש כקושית ידידי וגם הא ודאי שמביאין שעיר ר"ח אף שמתו איזה אנשים ועיין בתוס' הרא"ש שהקשה זה ומה שתירץ מ"מ דלמא אלו מעות שעלו מהקופה מאותן שהם עדין חיים תמוה דהא יש חלק לכל ישראל בכל השקלים דאל"כ נמצא דאלו שנשארו בשירי הלשכה אין להם חלק בהקרבות וכן נמצא שכל שעיר אינו אלא לבעלי השקלים שנקנו מהם וזה ודאי אינו ולכן דבריו צע"ג וכדקשה גם כתר"ה.

ועוד קשה דאמר אלא טעמא דר"פ מהכא דכתיב כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' ראוייה כפרה זו שתכפר על יוצאי מצרים ודחי מי דמי התם כולוהו איתנין מגו דמכפרה אחיים מכפרה נמי אמתים אלא הכא מי הוו חיים ומתריץ אה"נ דכתיב ורבים משמע מלשון זה דקאי מלתא דר"פ רק דמתריץ דבריו ולכאורה כיון שהיו חיים א"צ לומר כטעם ר"פ דאין צבור מתים ושמכפרה נמי אמתים דהא אחיים הוא מביא. ועיין בתמורה דף ט"ו שמשמע שם באמת דלתירוצו זה לא צריך לטעם ר"פ שאמר שם ואב"א כי אקרבינהו להני חטאות אחיי אקרבינהו אבל לישנא דסוגיא זו משמע שמתריץ בזה הוכחת ר"פ מעגלה ערופה. ועיין בשט"מ תמורה שגם שם גריס לישנא דקאי מלתא דר"פ ותמוה מאי שייך הא דר"פ לתירוצו זה. ועוד קשה דמקשה ודלמא מועטין הוו ופרש"י והו"ל חטאת שמתו רוב בעליה ולא קרבה ומשני דרבים הוו דהבוכין היו מרובים והיו כחטאת שרוב בעליה קיימין וקרבה ותמוה איזה חלוק יש בין רוב בעליה למעוט ועיין בתוס' הרא"ש שהקשה זה. וגם הא מתחלה הוכיח משעיר ר"ח אף שמתו רק מועטין ודחה רק שדלמא לא מייתי והכא אמר שתלוי ברוב. וגם א"כ ודאי לא שייך לטעמא דר"פ. ועוד הקשה הרמ"ה בתוס' הרא"ש נהי שהיו מרובין מהשבים שהיו ד' רבוא אבל אכתי הנך דמתו מדורו של צדקיהו הוו נפיש טפי. ועוד קשה דמקשה והא מזידין הוו ומתריץ הוראת שעה היתה, א"כ נדחו דברי ר"פ ועיין בתוס' שכתבו הוא הדין דעל כולוהו מצי לתרוצי הכי ובגמ' משמע שקאי דברי ר"פ דהא גם ר' יוסף אח"כ אומר כטעם ר"פ דאין צבור מתים. ...

והנכון לע"ד דיש להסתפק בשם צבור אם הוא קבוצת יחידים כל אישים הפרטים, או דהכלל ביחד הוא דבר אחד שאינו מתחלק וזהו שם צבור. ונוגע זה לחיובי הצבור דלצד הראשון הוא חיוב על כל יחיד ויחיד מהיחידים הנמצאים שיביאו ביחד מממון שנשתתפו בהשקלים קרבות המוספין. ולצד השני אין כלל חיוב על אישים הפרטים אלא הוא חיוב על הכלל. ונמצא שלענין שעירי ר"ח ורגלים שהם כפרה על מי שחטא בלא ידע בטומאת מקדש וקדשיו שודאי רק יחידים חטאו בזה וא"א לחייבם קרבן לצד הא' חייבה תורה בלא ידע את כל אחד ואחד להביא קרבן בשותפות עם כל היחידים על עבירת ספק דלא ידע ונתכפר כל או"א על עבירת ספק שלו בהחלק שיש לו בהשעירים. וממילא כיון שיש לו חלק בשעיר הפנימי נתכפר גם על הזדון שלו, אף שהזדון שאינו ספק הוא ודאי רק למיעוט החוטאין ואין שייך לצבור אבל כיון שמחמת כפרת הספק שזה שייך לכל או"א מישראל הוא משל צבור ויש לכל או"א חלק בו נתכפרו ממילא בו אלו יחידים שחטאו בזדון גם על הזדון. ולצד הב' שהחיוב הוא רק על הכלל משום שאין כאן חיוב על היחידים דהא הם דברים שאין לחייב את החוטאים בקרבן אבל כיון שכל חטא אף של יחיד הוא פגם וחטא גם בצבור דהיחיד הוא כאבר מהכלל חייבה תורה את הצבור שהוא הכלל בקרבן צבור לכפר על פגם זה שנעשה בהצבור בטומאת מקדש וקדשיו וכשנתכפר החטא בהקרבן שלכן נסתלק הפגם מהצבור ממילא נסתלק החטא גם מהיחיד שחטא.

ובזה נראה שמחולקין המקשה דהוריות ור' פפא שהמקשה סובר כצד הא' וא"כ שייך בודאי מיתה גם בצבור כשימות דור ההוא. ור"פ חידש שהוא כצד הב' וא"כ אין שייך מיתה בצבור דהא כלל ישראל קיים לעולם כדאמר לפי שאין מיתה בצבור והוא טעם לדבריו כמשמעות לשון לפי. ואף שהמתים אין שייך להם כפרה בקרבנות, דהא אין הכפרה על האנשים הפרטיים שמתים רק על כלל הצבור שלא מת לעולם ואחר שנתכפר הצבור ונסתלק החטא נתכפרו ממילא גם אלו שמתו ושייך להם ממילא כפרה בקרבן זה אף שמתו דהא כבר ליכא החטא.

ורצה להוכיח משעיר ר"ח שודאי איכא דמיתו מעת נתינת השקלים ואם צבור הוא קבוץ אישים פרטיים והוא חיוב על היחידים על ספק שלהם להביא בשותפות שעיר מדמי תרומת הלשכה שהן מעות משותפות נמצא שלקחו השעיר גם מדמי המתים ויש גם להמתים חלק בהשעיר וא"א להקריב חטאת מדמי חטאת שמתו הבעלים דהולכין לים המלח. וגם בר"ח השני הא לא חטאו המתים קודם ר"ח העבר, דעל מה שחטאו בספק ולא הודע להם נתכפרו בר"ח העבר וא"כ איך מקריבין מדמיהן חטאת. אלא ודאי כצד הב' דצבור הוא דבר אחד כללי ואין שייך כלל להיחידים ולכן גם מעות הלשכה אינם כלל של היחידים ושייכים רק להכלל שאין שייך בו מיתה. ודחה דלמא לא מייתי פירוש שלא מתו הרבה אנשים עד שישוה חלקם בהשעיר פרוטה שהרבה אנשים צריך לשעור פרוטה בשעיר ופחות מפרוטה לא חשיב שיש מדמיהן בשעיר ולכן אין משם הוכחה לר' פפא.

והוכיח מעגלה ערופה שמכפר גם על יוצאי מצרים והא אין כפרה למתים אלא ודאי כיון שהוא מצבור והצבור נחשב כדבר אחד ולא שייך בו מיתה וממילא הוא כפרה אף על המתים שגם הם חלק מהצבור. ונשארה הוכחה זו דר' פפא. אך הקשה דהוא רק לענין כפרה אבל להתחייב בקרבן על חטא המתים לבד ליכא הוכחה משם, משום דאף שנחשבו הצבור מכל הדורות כאחד, הוא רק לשייכות הכפרה אבל עכ"פ לחייב בקרבן דור האחרון שלא חטאו עכ"פ א"א מטעם זה דהא מעשה החטא כבר ליכא בעולם כיון שכל החוטאים מתו. ול"ד לאיש יחידי שחטא בילדותו שחייב כל זמן שהוא חי משום שעדין ישנו החטא כיון שהחוטא בעולם ולא נתכפר עדין בקרבן שרק הקרבן הוא המכפר לגמרי על חטא שמתחייבין בקרבן אבל צבור אף שקיים לעולם מ"מ מעשה החטא ליכא כיון שאין החוטאים בעולם דהא החטא עכ"פ נעשה ע"י קבוץ אנשים פרטיים ואינם כבר ונשאר על צבור הקיים רק חטא ופגם בלא מעשה עבירה, וחטא בלא מעשה אין מחייב בקרבן. ולכן פריך מי דמי התם בעגלה ערופה הביאו החיים על המעשה שאירע להם ששייך לחייבם, וכיון שחיוב צבור הוא שהוא כדבר אחד גם עם דורות הקודמים מתכפרים גם דורות הקודמים על החטאים ופגמים שנשארו על הצבור מזמנם כיון שגלתה תורה שבעגלה ערופה יש כפרה גם על חטאים ופגמים הקודמים שלא ידועים ושאי אפשר להביא קרבן מתכפרים ממילא גם דורות שמתו דהא כאיש אחד הם. אלא הכא מי הוו חיים חוטאים שיתחייבו בקרבן ועל חטא דור הקודם א"א לחייב דור זה אף שהם אחד דאין כאן מעשה חטא. ותירץ דא"נ דהיו חיים עדין מדור הקודם שחטאו וישנו החטא עדין ושייך לחייבם.

אך הוא רק לרב פפא דהחיוב הוא רק על הצבור שהוא כאחד ומתכפרין בו גם הדור שחטאו מחמת שהם אחד ונתכפר החטא שחטאו אז רק שצריך שיהיה קיים עדין החטא לכן כיון שיש גם עתה מדור ההוא נחשב שישנו החטא אף שרובן מתים ושייך החיוב וחיובין עתה להביא בשביל מה שחטאו כבר דהא כאחד הם. אבל אם נימא כהמקשה דהוא חיוב על היחידים א"כ נהי שאם נשארו רובן אין לפוטרו אף לדידיה משום דכיון שנשארו הרוב אין צריכין כלל לחיובם להמעוט דאף אם המעוט לא חטאו נמי היו חייבין כל הצבור כיון דהם הרוב וא"כ במה יפטרו כשמתו מעוטן אבל כשמתו הרוב ונשאר רק מעוטן אין לחייבם דכיון דהוצרכו להרוב שמתו פטורין דאין כפרה למתים. ולכן רק לר' פפא מהני מה שהיו גם חיים מדור הקודם ולא להמקשה.

אבל הקשה נהי שלא צריך לר"פ שיהיו רובן מדור החוטאים קיימין מ"מ יש להצריך שיהיו רובן מיושבי ארץ ישראל שבדור הזה באופן שאם היו חוטאין עתה היו מחייבין את הצבור. דאל"כ נהי שנחשב מחמת אלו שנשארו קיימים דהחטא קיים מ"מ נשאר קיים רק חטא שאין לחייב מחמתו דלא עדיף מאלו חטאו עתה ממש שהיו פטורין כיון שהם מועטין. ולכן מקשה דלמא מועטין הוו מדור החדש. ותירץ שרבים היו ביושבי א"י ולכן לר"פ חייב כיון שהחטא קיים אף שהם מעוט מהחוטאים שמתו כיון שהם רוב מדור הזה ושייך לחייבם עתה על חטא ההוא דדור הקודם כיון שכל הדורות הם צבור אחד וממילא מתכפרין בהם גם המתים. אבל להמקשה שדור החדש אינן שייכין לצבור הקודם א"כ כיון שהם המעוט מדור הקודם שחטאו פטורין ונשארה הוכחה ר"פ מעגלה ערופה.

• עיין שם באריכות

ח. תוספות הרא"ש מסכת הוריות דף ו' עמוד א

ראויה כפרה זו שתכפר על יוצאי מצרים. אם נמצא חלל ולא הביאו עגלה ערופה מתכפרין בזו.

ט. רשימות שיעורים- גריד"ס

דף ו. גמ' מיגו דמכפרה אחיים מכפרה נמי אמתים אלא הכא מי הוו חיים.

נראה לבאר את הגמ' בב' אופנים: (א) י"ל דכדי שהחיים יביאו קרבן לכפר על המתים צריכים דגם החיים יהיו חייבים בכפרה, דבלי חובת עצמם להתכפר א"א להם להביא קרבן. ורק באופן שהחיים חייבים להביא קרבן על עצמם אזי יכולים הם להביא קרבן לכפר גם על עצמם וגם על המתים שחטאו. (ב) י"ל דהמתים אינם יכולים להתכפר אלא רק ביחד עם החיים המתכפרים, דבלי כפרת החיים אין כפרה למתים. ויש להביא סמוכים לפירוש זה מהגמ' בר"ה (לב:) דבראש השנה "ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו", ויש בזה ב' פירושים: (א) דכל אדם החי נידון בראש השנה ונכתב דינו או בספר החיים או בספר המתים לשנה הבאה עליו, (ב) שלא רק החיים נידונים בר"ה אלא דגם המתים נידונים עם החיים. דדין החיים גורר דין אף על המתים. ובביאור הדבר י"ל דהרבה פעמים מעשיו של המת שעשה בחייו משפיעים על הדורות שבאין אחריו בין לטוב או ח"ו לרע, והשפעת האבות על בניהם ממשכה לדורות אף לאחר מיתת האבות, ולמשל אם האב פשע בחינוך בניו ולא חניך את בניו לתורה ומצוות ומת, ואח"כ הבנים שלו גדלו להיות חוטאים, הרי כל הנהגתם לרעה הוא מחמת חסרון החינוך של אביהם, וא"כ האב יהיה נידון על כך אף לאחר מיתתו, דכמו שהבן נידון על חטאיו גם

האב שמת נידון בעולם האמת על פשיעתו בחינוך ילדיו שגרמה לבניו לחטוא. וכמו"כ להיפך לצד הטוב כשהשפעת האב נמשכה לדורות, האב שמת נידון על המעשים הטובים שעשו בניו מחמת השפעתו והחינוך שהשקיע בהם, ולכן בכל שנה בראש השנה אף המתים נידונים עם החיים. וי"ל דזוהי כוונת הגמ' שכפרת המתים תלויה וחלה ביחד עם כפרת החיים, שהמתים הולידו את החיים, כלומר שהמת מתכפר על מעשי החיים שנגרמו ע"י המתים.

ונראה שבגמרא דידן החיים מתכפרים בעגלה ערופה לא על שהם הרגו את המת אלא משום שלא ליוו אותו דאילו היו מלווין אותו יתכן שלא היה נהרג, ויתכן דחטא זה אירע מחמת מנהג העיר ואנשי העיר שכבר מתו שלא היו עוסקים בלוייה, ולכן העגלה ערופה מכפרת אף על המתים. והגר"ח זצ"ל הוסיף דיתכן דבקשת כפרה על המתים ביוה"כ הוי חיוב דאורייתא, דכתיב "לפני ה' תטהרו" דלפי הרמב"ם (פ"ב מהל' תשובה ה"ז) ורבינו יונה (שע"ת ש"ד: י"ז) יש חיוב לעשות תשובה ביוה"כ על כל החטאים ולבקש כפרה על כל כלל ישראל, והרי כפרת יוה"כ בעיקרה היא כפרת הציבור וכדמבואר ממש"כ הרמב"ם (פ"ב מהל' תשובה ה"ז) וז"ל והוא קץ מחילה וסליחה לישראל לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתוודות ביוה"כ עכ"ל. וי"ל דמאחר שציבור לא מת יוה"כ הוא זמן כפרה לחיים א"כ אף המתים מתכפרים עמהם, והחיים צריכים לבקש כפרה עבור המתים ביוה"כ, מפאת כפרת היום. ולפי"ז אמר הגר"ח זצ"ל דיתכן דאמירת תפילת "יזכור" ביוה"כ הוי חיוב דאורייתא, דהוי חלק מכפרת היום. וכמו"כ אנו אומרים בנוסח הוידי"ב ביוה"כ "אבל אנחנו ואבותינו חטאנו" דאנו מתוודים אף על עונות אבותינו כי יש חיוב לבקש כפרה על המתים ביוה"כ כמו שמבקשים כפרה על החיים, שהמתים מתכפרים יחד עם החיים. (הגר"מ זצ"ל בשם אביו הגר"ח זצ"ל). ויתכן דמקורו של הגר"ח זצ"ל הוא מסוגיין בהוריות.

י. רש"י מסכת הוריות דף ו עמוד א

שמעינן ליה לר"ש דאמר חטאת השותפין אינה מתה (ה) דתניא פר ושעיר של יום הכפורים שאבדו והפריש אחרים תחתיהם - ונתכפרו בהן ואח"כ נמצאו האבודים כולן ימותו דברי רבי יהודה ר' אלעזר ור' שמעון אומרים ירעו והא הכא דפר של יום הכפורים דהיינו פר של אהרן הוי חטאת השותפין דכהנים מתכפרים בו וקאמר רבי שמעון ירעו דלא הוי כחטאת שכפרו בעליה בעלמא דלמיתה אזלא משום דחטאת שותפות לאו כחטאת יחיד דמיא אלא כחטאת צבור דמיא והוא הדין כי מת אחד מן השותפין דלא כחטאת שמתו בעליה דמיא אלא חטאת השותפין היא ואינה מתה והכא הוא דקאמר ירעו משום דהא כפרו בעליה אבל היכא דמת אחד מן השותפין אימא לך דסבירא ליה לרבי שמעון דקרבה דחטאת השותפין אינה מתה הלכך לא מיתוקמא כרבי שמעון.

רבי יהודה אומר כולן ימותו - דהכי ס"ל דאפי' חטאת צבור מתה.

• רש"י מסכת הוריות דף ו עמוד א

ד"ה ר' יהודה דהכי ס"ל דאפי' חטאת צבור מתה. מש"כ הרש"א דאימא דל"פ אלא בחטאת השותפין תמיה דהא שעיר יוה"כ הוה חטאת צבור ממש ופליג ר"י

יא. תוספות הרא"ש מסכת הוריות דף ו עמוד א

ממאי דלמא ר"ש היא. דכר"מ לא מתוקמא שפיר דמאי קמ"ל אי מת א' מן הצבור שב"ד חייבין, אבל אי מוקמת לה כר"ש א"ש דאשמועינן אף על פי שמתו מקצת המביאין קרבן חייבין השאר להביא.

=====

יב. רשימות שיעורים- גריד"ס

דף ו: גמ'. כל שיש לו אחוזה איקרי קהל וכל שאין לו אחוזה לא איקרי קהל.

ונראה דאין זה דרשה בעלמא אלא זוהי הגדרה יסודית דחלות שם שבט חלוי באחוזה נחלה, דהגדרת שבט בישראל הוא שקיבל אחוזה נחלה עבור השבט לבדו. ומאחר דשבט לוי לא קיבלו אחוזה חסר להם בעיקר חלות שם שבט וקהל, דעיקר חלות שם שבט נוגע לדין נחלה בא"י.

יג. בן יהודע על הוריות דף ו/ב

כל שיש לו אחוזה אקרי קהל, וכל שאין לו אחוזה לא אקרי קהל. י"ל מה טעם יש בזה ולמה יגרעו כהנים ולוים משם זה של קהל. ונ"ל בס"ד כי כהנים לויים וישראלים כל אחד יש לו תואר אדם, וכמ"ש [יחזקאל ל"ד ל"א] אדם אתם, ואמרו רז"ל אתם קרוים אדם ואין העכו"ם קרוים אדם, וידוע דהם בחסד גבורה ותפארת דהיינו כהן בחסד לוי בגבורה ישראל בתפארת קו האמצעי, וידוע כי בקו האמצעי כלולים גם השני קוין ימין ושמאל שהם חסד וגבורה, ולכן כהן ולוי אין להם אחוזה בארץ, כי רק ישראל שהם בתפארת שהוא נקרא גופא וחשיב גופא יש להם אחוזה בארץ כי גופא שליט בכל, אבל כהן ולוי שהם אחוזה בימין ושמאל בלבד שהם ענפים ולבר מגופא אין להם אחוזה בגוף הארץ, נמצא ישראלים יש להם תואר אדם לעצמן וכלולים בהם גם כהנים ולוים,

והרי בישראל כלול גם כהן ולוי שכל אחד מהם נקרא בשם אדם, הרי בישראל איכא תלת אדם חד שלהם ושנים של כהן ולוי הכלולים בהם, ושלוש פעמים אדם עולה מספר קהל, ולכן כל שיש לו אחוזה בארץ מפני שהוא אחוז בגופא שהוא התפארת, דמלבד שיש לו אדם לעצמו יש בו ב' פעמים אדם מצד הקוין הכלולין בו אקרי קהל, כי ג' פעמים אדם עולה קהל, וכל מי שאין לו אחוזה מפני שהוא רק אחוז בענפים שהם יד ימין ויד שמאל, ואין לו אחיזה בגופא לא אקרי קהל, כי הוא אין לו רק תואר אדם אחד:

ספר על התשובה

על התשובה	בין היחיד והציבור
נחזור לראש דברי הרמב"ם בהלכה ב: "שעיר המשתלח מפני שהוא כפרה על כל ישראל", כלומר, שעיר-המשתלח הוא "קרבן ציבור". ולא הוא בלבד, אלא כל התמידים וכל המוספים אף הם קורבנות ציבור. מה היא ההגדרה הנכונה של "קרבן ציבור"? אין הכוונה שזהו קרבן שמשתתפים בו ציבור גדול של בעלים (והרי לכל קרבן יש "בעל הקרבן") כי אין זה הגדרתו של קרבן ציבור, אלא של קרבן השותפים. הרמב"ן אומר כי אם יאספו, למשל, כסף מכל ישראל, איש בל יעדר, ויביאו ממנו קרבן, הרי גם אז לא יהיה זה "קרבן ציבור", אלא קרבן השותפים. ויש כידוע חילוקי דינים (ב"סמיכה" וכו') בין שני אלה. בניגוד גמור לקרבן השותפים שיש לו הרבה בעלים, שניים או אלפיים או מליון — הכל לפי מספר המשתתפים בו — "קרבן ציבור", אין לו אלא בעלים אחד, ממש כמו קרבן היחיד, וגי הוא הבעלים? הציבור, כלל-ישראל, שאינו על-פי-דין הסך הכולל, הצירוף האריתמטי, של כך וכך יחידים, אלא אישיות ייחודית	עצמית, מעין חטיבה בפני עצמה. "כנסת ישראל" — ואינני מדבר כאן על דרך המיסתורין והקבלה, אלא לפי הגדרה של הלכה למעשה — מהווה אישיות משפטית אינדיבידואלית ובלתי מתחלקת, לא פחות מאישיות משפטית-אינדיבידואלית של יחיד. לא ראובן או שמעון או לוי, אף לא כולם יחד, או כל אלה שתירמו מחצית השקל תרומת הלשכה שממנה נקנה הקרבן, הם הבעלים של "קרבן ציבור", אלא כנסת-ישראל כחטיבה אחת, כאישיות אינדיבידואלית עצמית ולא כסכום של כד-וכך יחידים. נקח דוגמה אחרת, שאף היא קרויה בטעות קרבן ציבור, אבל איננה כלל כזה והוא: קרבן פסח. לאמיתו של דבר, אינו אלא קרבן יחיד. אמנם הוא מובא בעת ובעונה אחת על-ידי כל ישראל — אבל עובדה זו אינה עושה אותו "קרבן ציבור". קרבן ציבור נלקח מתרומת הלשכה והבעלים שלו אינם היחידים — ואפילו יחידים אלה כוללים את כל ישראל, אלא אישיות אחת, יחידה שאנו קוראים לה "כנסת ישראל". דברים אלה אמורים לא רק בנוגע לקרבן, אלא גם בנוגע ל"ארץ-ישראל מוחזקת היא בידנו מאבותינו" (בבא-בבא קטא, א). האם פירוש הדבר, כי לכל יהודי חלק בשותפות על הבעלות לארץ-ישראל? לא. ארץ-ישראל אינה שייכת לכל יהודי ויהודי לחוד, אלא לכלל-ישראל כחטיבה אחת ייחודית ועצמית. בחלוקת הארץ על-ידי יהושע בן נון הועברו זכויות בעלים מן הכלל כולו לשבטים היחידים, קנין הכלל הועבר אז על-ידי החלוקה לקנין פרטי. אבל קודם החלוקה, וגם עכשיו כאשר חלוקת הארץ לשבטים אינה קיימת, הרי הזכות של יהודים לארץ-ישראל אינה בעלת אופי פרטי,

יחיד — אלא היא זכותו של כללי-ישראל. לי עצמי כפרט, אין לי כל תביעה או זכות על הארץ. זכותי האישית נובעת מכך שאני חלק מכנסת-ישראל וחבר בה, וכיוון שהארץ שייכת לכנסת-ישראל, הרי היא שייכת גם לי. הקניין של יהודי בארץ-ישראל אינו חזקת יחיד אלא חזקת הכלל, חזקתה של כנסת-ישראל כאישיות מטאפיזית. אמנם לכל אחד מאתנו זכות לארץ-ישראל — אבל זכות זו באה אד-ורק מתוך ההתדבקות החד-משמעית בכנסת-ישראל, מתוך תלושה מכנסת ישראל עם כנסת-ישראל; כאישיות פרטית, הוא הדין בקרבן-ציבור. הציבור הוא בעל הקרבן, והיחיד מיוצג בו בתנאי שהוא מזדהה הזדהות שלימה, ומתמזג ללא-סייג עם כנסת-ישראל. הגדרה זו של כנסת-ישראל כאישיות עצמית שלימה, אינה עניין לקבלה בה מיוצגת כנסת ישראל בספירת "מלכות", או לחסידות — העוסקת בקדושת כנסת ישראל — אלא היא דפיניציה הלכתית מובהקת, המסתעפת לכמה וכמה עניינים שבהם אנו מצויים להבחין בין כלל ישראל כצירוף של יחידים, לכללי-ישראל כאישיות עצמית, בלתי מתחלקת.

כפרת היחיד וכפרת הציבור

עכשיו עלינו לראות: מה היא מהות הכפרה של יום-הכיפורים? האם היא כפרת יחיד, בה בא כל יחיד ויחיד לפני ה' ככתוב (ויקרא טז, ל) "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו", כל יחיד ויחיד מתכפר לחוד וכל היחידים הללו מצטרפים למספר רב, המקביל למספר היחידים שמהם מורכב כללי-ישראל, או שמהות הכפרה של יום-הכיפורים אינה מכוונת ליחיד באשר הוא יחיד — וכי כיצד יבוא היחיד לפני ה' — הכפרה מכוונת לכנסת-ישראל כולה כ"אני" קיבוצי, כאישיות אחת מסתורית — והיחיד אינו מקבל כפרתו שלו אלא דרך הציבורות של כנסת-ישראל. אנו מזדהים עם כנסת-ישראל, מתמזגים וניצוקים לתוכה, אנו נעשים אחד עמה — ומתוך כך אנו זוכים בכפרה שהיא זוכה בה. אזוהי הכפרה של יום-הכיפורים: כפרת היחיד כשהוא לעצמו, או כפרה לכנסת-ישראל, ורק על ידה ליחיד שהוא חלק ממנה? התשובה לשאלה זו נמצאת בנוסח התפילה של יום הכיפורים, בברכה של קדושת-היום:

"ברוך אתה ה' מלך מוחל וסולח לעוונותינו ולעוונות עמו בית-ישראל ומעביר אשמתנו בכל שנה ושנה, מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הכיפורים."

"מלך מוחל וסולח לעוונותינו" — עוונותינו, כיחידים, "ולעוונות עמו בית ישראל" — אם כבר נאמר לעוונותינו, למה "ולעוונות עמו בית-ישראל"? מכאן, שביום-הכיפורים ישנם שני סוגי כפרה. הכפרה האחת היא אינדיבידואלית, פרטית, לכל יחיד ויחיד מיישראל. כל יהודי יכול לזכות, אם יש לו כוחות הנפש הראויים לכך, להטהר ביום-הכיפורים מעוונות ומטומאות-החטא ולבוא "לפני ה'", אבל גם כנסת-ישראל בשלימותה, כ"אני" מסתורי אחד, כאישיות עצמית — מיטרת ביום הזה לפני הקדוש-ברוך-הוא.

מובנת אפוא כפילות הלשון של "לעוונותינו ולעוונות עמו בית-ישראל", ואולם, כפילות זו נעלמת מהמשך הברכה בה כתוב: "ומעביר אשמתנו בכל שנה ושנה" — למה רק "אשמתנו" ולא "ואשמת עמו בית-ישראל"?

הרמב"ן בפירושו לחומש (ויקרא ה, יט) אומר כי "אשמה" באה במקום שהעון הוא חמור כל-כך עד שהוא מביא כליה על החוטא. לפי הרמב"ן "אשמה" ו"שממה" הם מאותו שורש. על חטא של אשמה אין עונש אלא כליה, אבדון. יחיד יכול שיחטא חטא כזה שיש בו אשמה המביאה לשממה. כנסת-ישראל אינה יכולה לבוא לידי כך. כנסת-ישראל יכולה שיהיו לה עוונות, חטאים או פשעים — אבל לא "אשמה". ומשום-כך בעוונות — כפרה כפולה ליחיד ולכנסת-ישראל. אבל באשמה, מדובר רק על "אשמתנו" — כי אנו כיחידים יכולים ח"ו להגיע עד עברי כליון ואבדון —

אך לא כך כנסת-ישראל, ולפיכך לא הוזכרו בברכה אשמות עמו בית-ישראל.

וכן אומר הרמב"ם (פרק ב מהלכות תשובה ה"ז): "יום הכיפורים הוא זמן תשובה לכל, ליחיד ולרבים והוא קץ מחילה וסליחה לישראל". יש כאן בבירור שני אלמנטים: (א) "זמן תשובה לכל, ליחיד ולרבים", דהיינו יחידים רבים, יכול להיות רבים מאוד, כדי מספרם של כל היהודים. (ב) "קץ מחילה וסליחה לישראל" — לא ליחיד, או ליחידים רבים, אלא "לישראל", לכנסת-ישראל, כיחידה אחת.

כפרה כפולה זו נוגעת ליום-הכיפורים, לעיצומו של יום. האם הוא הדין בנוגע לכפרה של השעיר-לעזאזל? התשובה על כך היא: לא, בשום-דופן לא. כפרה זו של השעיר המשתלח אין בה כלל כפרת יחיד. וכי מי מתכפר בקרבן? הבעלים! וכאן בעלי הקרבן אינם יחידים, אלא כללי-ישראל. הכפרה של "עיצומו של יום", זו הכפרה שיש לנו עתה "כי ביום הזה יכפר עליכם", היא כפרה לפרט וכפרה לכלל, כפרה ליחיד וכפרה לכנסת-ישראל. ואולם, הכפרה של השעיר המשתלח בזמן שבית-המקדש היה קיים, לא היתה בה כלל כפרה לפרט. היחיד אין לו חלק בקרבן. הכפרה היא למעלה-הקרבן בלבד, לציבור. ואמנם, לכשנשים לב נראה כי בקרבנות כתוב: "וכפר בעדו... ובעד כל קהל ישראל", והכוונה היא לכנסת-ישראל כנוף אחד, ואילו בעיצומו של יום "לכפר עליכם" — על כל יחיד ויחיד שבכם ולא על כל קהל ישראל.

וזה שהתכוון הרמב"ם להדגיש בראש דבריו על השעיר